

модерна і сучасна (історія, історіографія та джерелознавство): Матеріали наукових читань, присвячених 60-річному ювілею професора Г.К. Швидько / Г. Ф. Турченко. – Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2004. – С.149–155. 5. Верига В. Конфіскація церковних цінностей в Україні в 1922 р. / В. Верига. – Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 1996. – 192 с. 6. Лиценбергер О. А. Римско-католическая Церковь в России: история и правовое положение / О. А. Лиценбергер. – Саратов: Роволжская Академия государственной службы, 2001. – 384 с. 7. Вера и Родина: ежемесячник / О-во св. Иоанна Златоуста в Лионе. – 1924. – № 12. 8. Государственный архив Российской Федерации (ГА РФ), ф. 3341, оп. 6, д. 319, л. 43. 9. Архив внешней политики Российской Федерации, ф. 4, оп. 59, п. 419, д. 56870, л. 10, 12, 27. 10. ГА РФ, ф. 9501, оп. 5, д. 45, л. 50. 11. ГА РФ, ф. Р-1065, оп. 3, д. 64, л. 66–68. 12. Бистрицька Е. В. Східна політика Ватикану в контексті відносин Святого Престолу з Росією і СРСР (1878–1964 рр.) / Е. В. Бистрицька. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – 416 с.

Элла Быстрицкая

УЧАСТИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ПРЕОДОЛЕНИИ ГОЛОДА НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ И РОССИИ В 1921–1923 ГГ.

В статье на основе архивных документов проанализирована роль международных организаций в преодолении голода на территории Украины и России в 1921–1923 гг.

Ключевые слова: голод, американская администрация помощи, Международный союз помощи детям, католическая миссия помощи, Фритъоф Нансен.

Ella Bystrytska

PARTICIPATION OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN OVERBEATING HUNGER IN THE UKRAINE AND RUSSIA DURING 1921–1923.

Based on the archival documents this article analyze participation of international organizations in overbating famine in the Ukraine and Russia during 1921–1923.

Key words: famine, American Relief Administration, International Union for Child Support, Catholic Relief Mission, Fridtjof Nansen.

УДК 94(476)

Микола Алексієвець, Оксана Валіон

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА БІЛОРУСІ У 2006–2010 РР. В КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

У статті проаналізовано динаміку розвитку сільського господарства Білорусі у 2006–2010 рр., розкрито значення аграрного сектору економіки для зміцнення продовольчої безпеки країни.

Ключові слова: сільське господарство, продовольча безпека, відродження села, агропромисловий комплекс, Білорусь.

Глобалізація світової економіки диктує потребу стійкого і ефективного економічного розвитку національних держав, від внутрішніх можливостей і потенціалу яких залежить добробут їх громадян, роль і місце країн у глобальному розподілі праці, рівень інтеграційних процесів. Міцність економіки формує злагоджена й ефективна робота всіх її ланок. У цьому контексті пріоритетною галуззю економічного розвитку, що відповідає за підвищення якості життя і здоров'я населення, продовольчу безпеку держави, її незалежність, унеможливує світові продовольчі кризи є агропромисловий комплекс, зокрема, сільське господарство.

Для Республіки Білорусь сільське господарство є традиційною галуззю економіки. Не можна уявити сучасної Білорусі без комфортних сільських поселень, чепурних будинків, зораних полів і сільськогосподарської продукції, що повністю забезпечує внутрішній ринок республіки та успішно долає зарубіжні простори, щороку нарощуючи обсяги експорту. З огляду на це, надзвичайно важливо проаналізувати динаміку розвитку сільськогосподарського виробництва в напрямку зміцнення продовольчої безпеки країни впродовж 2006–2010 рр. Саме в цей час республіці вдалося збільшити обсяги сільськогосподарської продукції, покращити її конкурентоспроможність, модернізувати виробництво, перевести його на інноваційну основу, вдосконалити інфраструктуру сільських поселень, забезпечити стійкі темпи аграрного сектору економіки.

Враховуючи актуальність на сучасному етапі проблеми забезпечення населення продовольством, метою цієї статті є з'ясування ролі сільського господарства Білорусі у 2006–2010

рр. для зміцнення національної продовольчої безпеки. Коло основних завдань сконцентровано на обґрунтуванні державних програм із функціонування й вдосконалення агропромислового комплексу Білорусі в досліджуваний час, аналізі динаміки розвитку галузей сільського господарства республіки, визначення рівня експортного потенціалу національного агропромислового комплексу, а також висвітлення заходів, скерованих на забезпечення державних соціальних стандартів сільським жителям і підвищення престижу аграрної праці.

Історіографічна база досліджуваної проблеми охоплює праці переважно білоруських і російських науковців, у меншій мірі розвідки українських дослідників. Показником пріоритетності вивчення аграрного сектору Білорусі, перспектив його розвитку, значення для продовольчої безпеки країни є низка конференцій, що відбулися впродовж останніх років у республіці, публікація наукових збірників, монографій, присвячених аналізу цих питань.

Сутність продовольчої безпеки Білорусі й шляхи її досягнення висвітлив білоруський економіст П. Іванцов у праці "Организационно-экономические основы обеспечения продовольственной безопасности Республики Беларусь" [1]. Особливу увагу автор приділив питанням підвищення компетенції сільськогосподарських організацій у формуванні стратегії забезпечення продовольчої безпеки країни. Розвиток агропромислового комплексу в контексті забезпечення продовольчої незалежності розглядають білоруські фахівці-економісти З. Ільїна [2–3] та Н. Шелєг [4]. Автори одностайні у тому, що визначальним напрямком досягнення продовольчої безпеки країни, є стимулювання розвитку національного сільського господарства, підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції на внутрішньому й зовнішньому ринках. Сільське господарство, як основну ланку агропромислового комплексу Білорусі, аналізує дослідник із Білорусі В. Шимов. У праці "Национальная экономика Беларуси" [5] автор зазначає, що в галузі виробляється понад 50 % усієї продукції агропромислового комплексу (АПК). Одним із важливих завдань національного аграрного комплексу, на думку В. Шимова, є забезпечення основних потреб країни у сільськогосподарській продукції й продовольстві переважно за рахунок власного виробництва. Фрагментарно динаміка аграрного сектору білоруської економіки у 2000-х рр. висвітлена у книзі "Беларусь: Народ. Государство. Время", виданій спеціалістами Національної академії наук Білорусі та Інституту історії, за редакцією О. Ковалени [6]. Науковці зазначають, що за темпами зростання виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, у розрахунку на душу населення, Білорусь займає перше місце серед країн СНД [6, с. 520].

Чималу увагу питанням стану й перспектив економічного розвитку АПК приділили такі дослідники, як В. Гусаков [7–8], О. Дернович [9], В. Бельський [10], А. Сайганов і О. Казакевич [11]. Проблеми окремих галузей сільського господарства Білорусі другої половини 2000-х рр. відображені у працях Н. Попкова, І. Шейко, І. Петрушко [12], В. Казакевича [13], М. Петрашкевича [14]. У контексті аналізу білоруської економічної моделі своє бачення розвитку сільського господарства Республіки Білорусь у 2006–2010 рр. подають російські науковці Р. Медведев [15], Т. Герасимова [16], а також український дослідник Ю. Лукашин [17].

Для Білорусі розбудова сільського господарства й стабілізація АПК належать до пріоритетних завдань державної політики. Ще у радянський період в країні особлива увага приділялася сільськогосподарському виробництву. Виділялися значні матеріальні й технічні ресурси. Були досягнуті досить високі показники не лише у рамках СРСР, але й у європейському масштабі. Так, у 1990–1991 рр. республіка, з розрахунку на душу населення, виробляла м'яса і молока більше, ніж Німеччина, Франція, Великобританія, а зерна – на третину більше, як у середньому країни Європейського Союзу. Білорусі належала світова першість у виробництві картоплі і льоноволокна. У 1985–1990 роках республіка постачала до союзного фонду до 1 млн тонн картоплі, 300 тис. тон м'ясних і понад 2 млн тонн молочних продуктів. Заробітна плата на селі була не більше, ніж на 7 % нижче середньої у народному господарстві. Один працівник, який працював у сільському господарстві, забезпечував продуктами харчування понад 20 осіб. Проте в ході ліберальних реформ першої половини 90-х років ХХ століття чимало з досягнутого було зруйновано. Негативні наслідки політики, що тоді здійснювалася, призвели до різкого зниження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції й дестабілізації господарської діяльності на селі [18].

На початку 2000-х рр. прийнято низку урядових програм розвитку АПК і підвищення його ефективності. Так, з метою оздоровлення роботи галузі вводилися додаткові заходи, скеровані на реалізацію "Програми вдосконалення агропромислового комплексу Республіки Білорусь на 2001–2005 роки", схваленої указом Президента Республіки Білорусь від 14 травня 2001 р. № 256 [19, арк. 162], виконання яких дало змогу відновити динамічний розвиток сільського господарства республіки, хоча й подолати всіх проблем у галузі не вдалося.

Відомо, що від стійкого розвитку сільського господарства залежить стабільність і ефективність економіки держави, її продовольча безпека, сутність якої полягає у гарантованому забезпеченні

населення харчовою сировиною й продовольством. У ширшому значенні поняття "продовольча безпека" розглядається як здатність держави, забезпечена відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями, задовольняти потреби населення в харчуванні переважно за рахунок внутрішнього виробництва на рівні не нижче медичних норм [4, с. 26].

Гостру актуальність цієї проблеми засвідчила, прийнята у 2004 р., "Концепція національної продовольчої безпеки Республіки Білорусь", у якій наголошується на тому, що продовольча безпека для країни "є не лише умовою збереження суверенітету й незалежності, але і фактором підтримки кон'юнктури національного і регіонального продуктивних ринків, які забезпечують достатній рівень збалансованого харчування населення і ефективного розвитку зовнішньоторгівельних і сировинних зв'язків, посилення експортної орієнтації агропромислового комплексу" [20]. Для досягнення й підтримки продовольчої безпеки країни, оптимального експорту баланс продовольчих ресурсів має перебувати у межах: виробництво продовольства – 80–85 %, імпорт – 15–20 % і експорт – 15–20 % [20].

У "Концепції національної продовольчої безпеки Білорусі" визначено мінімальний критичний рівень сільськогосподарського виробництва, нижче якого настає залежність від імпорту й послаблення економічної безпеки країни. У кількісному плані для республіки він має наступне значення: зерно – 5,5–6,0 млн т, картопля – 6–6,5 млн т; овочі – 0,8–1 млн т; плоди і ягоди – 0,35–0,45 млн т; цукровий буряк – 1,3–1,5 млн т; ріпак – 0,13 млн т; молоко – 4,2–4,5 млн т; м'ясо всіх видів (жива вага) – 0,9–1 млн т. Виробництво цукру-піску із власної сировини – 150–180 тис. т і масла рослинного – 40–45 тис. т. Згідно із іншим – оптимістичним варіантом, продовольчі й сировинні ресурси, достатні для забезпечення внутрішнього споживання на душу населення, за видами продукції мають бути такими: зерно – 8–9 млн т; картопля – 9–10 млн т; овочі – 1,5–1,7 млн т; плоди і ягоди – 0,7–0,8 млн т; цукровий буряк – 2–2,2 млн тонн; молоко – 7–7,5 млн т; м'ясо всіх видів (жива вага) – 1,3–1,5 млн т. Виробництво цукру-піску слід довести до 250 тис. т, масла рослинного – до 60 тис. т [20]. Реалізація цих показників безпосередньо залежить від розвитку національного сільського господарства, його конкурентоспроможності, державної підтримки галузі, збалансованості експортно-імпортних операцій тощо.

Для виконання заданих параметрів національної і регіональної продовольчої безпеки, оптимізації агропромислового комплексу, указом Президента Республіки Білорусь від 25 березня 2005 р. № 150 прийнята "Державна програма відродження і розвитку села на 2005–2010 рр.". Уведення в дію цього документу було на часі, оскільки соціально-економічне становище у республіці на середину 2000-х рр. диктувало потребу проведення низки заходів із соціального облаштування села, покращення духовного і матеріального добробуту сільського населення, виведення аграрного сектору на вищий рівень розвитку.

Відтак, основними цілями і завданнями програми стали: відродження і розвиток соціальної і виробничої сфер білоруського села, забезпечення умов для стійкого ведення сільськогосподарського виробництва; підвищення прибутків сільського населення, створення основ для престижності проживання в сільській місцевості й поліпшення демографічної ситуації на селі; забезпечення ефективного виробництва сільськогосподарської продукції і продовольства в обсягах, достатніх для внутрішнього ринку й формування експортних ресурсів [21].

Важливою особливістю цієї програми є її масштабність, адже заходи із відродження і розвитку села охоплюють як соціальну, так і виробничу сфери функціонування аграрного сектору. В першій заплановано: підвищити привабливість праці і життєвого рівня сільського населення, вдосконалити інфраструктуру сільських населених пунктів, розвиток житлового будівництва, комунального обслуговування, електрифікації, газифікації, водопостачання, телекомунікаційного зв'язку, модернізацію доріг і транспортного забезпечення, розвиток освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури, спорту і туризму, торгівельно-побутового обслуговування. Серед завдань виробничої сфери трансформації села наступні: вдосконалення спеціалізації сільськогосподарського виробництва, підвищення ефективності використання земель, розвиток великотоварного сільськогосподарського виробництва, селянських (фермерських) і особистих підсобних господарств громадян, переробної промисловості, державна підтримка агропромислового виробництва, вдосконалення організаційно-економічної структури, технічне переоснащення, наукове і кадрове забезпечення АПК [18]. Варто звернути увагу на те, що основна увага в документі фокусується на людині, її проблемах, потребах й добробуті. Соціальна спрямованість в реалізації документу підкреслює загалом основну сутність білоруської економічної моделі.

Прийняття "Концепції національної продовольчої безпеки" та "Державної програми відродження і розвитку села" на 2005–2010 рр. створили умови для стійкого розвитку й конкурентоспроможності агропромислового виробництва. Крім того, враховуючи актуальні світові тенденції початку XXI ст., вимоги часу, трансформація АПК республіки відбувалася у контексті формування і вдосконалення

національної інноваційної системи, розвитку інноваційної економіки. Білоруський економіст З. Ільїна зазначає, що інновації у продовольчій сфері повинні сприяти як наповненню ємності ринку, так і переорієнтації стратегічної цілі розвитку із виробництва "продовольства заради життя" до випуску продуктів, які підвищують якість життя і здоров'я населення [2, с. 577]. З огляду на це, крім вказаних документів, наукове забезпечення АПК здійснювалося у межах виконання завдань державної науково-технічної програми "Агропромкомплекс – відродження і розвиток села" на 2006–2010 рр. та у відповідності із "Державною програмою інноваційного розвитку Республіки Білорусь на 2007–2010 рр.". Підтримка держави, яка включала як ринкові стимулятори і матеріальну зацікавленість, так і адміністративний тиск, – усе це в комплексі призвело до очевидного прогресу в білоруському сільському господарстві [15].

Таблиця 1 показує динаміку виробництва сільськогосподарської продукції за 2005–2010 рр. Бачимо, що вже у 2007 р. виробництво зерна зросло до 7216 тис. т, у 2008 р. було найбільшим за п'ятирічку – 9013 тис. т, у 2009 р. – 8510 тис. т, а у 2010 р. зменшилося до 6990 тис. т. Підняття обсягів урожайності відбувалося і за іншими видами сільськогосподарської продукції. Так, цукровий буряк і ріпак зросли відповідно із 3065 тис. т у 2005 р. до 3773 тис. т у 2010 р. та із 150 тис. т у 2005 р. до 374 тис. т у 2010 р. Урожайність овочів, плодів і ягід збільшилася відповідно із 2007 тис. т у 2005 р. до 2334 тис. т у 2010 р. та із 382 тис. т у 2005 р. до 799 тис. т у 2010 р. Виробництво молока, худоби і птиці на забій у живій вазі та яєць зросло відповідно із 5676 тис. т у 2005 р. до 6627 тис. т у 2010 р., із 1024 тис. т у 2005 р. до 1400 тис. т у 2010 р. та із 3103 млрд шт. у 2005 р. до 3536 млрд шт. у 2010 р. Лише врожай картоплі за вказаний час дещо зменшився із 8185 тис. т у 2005 р. до 7831 тис. т у 2010 р. Наведені показники свідчать про позитивні зміни, що відбувалися в агропромисловому комплексі Білорусі. Республіка змогла закріпити стійкі позиції в забезпеченні населення продовольством, втілити у практичну площину положення "Концепції національної продовольчої безпеки". Зокрема, держава перевиконала показники критичного рівня сільськогосподарського виробництва, унеможлививши залежність від імпорту й послаблення економічної безпеки. Відносно іншого, оптимістичного варіанту продовольчої безпеки, Білорусь не зуміла забезпечити на третю п'ятирічку прогнозовані показники за такими видами продукції, як зерно, картопля, м'ясо в живій вазі та молоко.

Таблиця 1

Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції за 2005–2010 рр. (тис. т)

Показник	Роки					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Всього, тис. тон						
Зернові і зернобобові культури	6421	5923	7216	9013	8510	6990
Льноволокно	50	29	39	61	47	46
Цукровий буряк	3065	3978	3626	4030	3973	3773
Ріпак	150	115	240	314	612	374
Картопля	8185	8329	8744	8749	7125	7831
Овочі	2007	2173	2153	2269	2308	2334
Плоди і ягоди	382	717	420	595	692	799
Молоко	5676	5896	5904	6225	6577	6627
Худоба і птиця на забій у живій вазі	1024	1121	1176	1209	1335	1400
Яйця, млрд шт.	321	347	338	348	361	373

[11]

Ще в останньому десятилітті ХХ – на початку ХХІ ст. в структурі валової сільськогосподарської продукції Білорусі відбулися значні зміни. За цей час у сільському господарстві республіки суттєво зросла питома вага рослинництва й скоротилася частка тваринництва, як бачимо із таблиці 2. Так, якщо у 1990 р. продукція рослинництва становила 35,2 %, то у 2010 р. – 55,2 %. Тоді як продукція тваринництва у 1990 р. складала 64,8 %, а у 2010 р. зменшилася до 44,8 %.

Таблиця 2

Структура виробництва валової продукції сільського господарства Республіки Білорусь (%)

Показник	Роки			
	1990	2000	2005	2010
Продукція, галузі – всього	100,0	100,0	100,0	100,0

У тому числі: рослинництво	35,2	54,0	52,2	55,2
тваринництво	64,8	46,0	47,8	44,8

[5, с. 307].

Рослинництво й тваринництво становлять основу сільського господарства Республіки Білорусь. Вони виконують важливу роль у забезпеченні населення продуктами харчування, підтримують продовольчу безпеку країни. Тому, у Державній програмі відродження і розвитку села на 2005–2010 рр. вирошуванню аграрних культур і розведенню сільськогосподарських тварин відводиться особливе місце.

Серед галузей рослинництва, у яких спостерігається позитивна динаміка сільськогосподарського виробництва, варто відзначити зернове господарство, частка якого у 2010 р. становила 46,1 %. У структурі посівних площ на 2010 р. 8,9 % займають технічні культури. За перші десять років XXI ст. їх посіви збільшилися у 1,9 рази переважно за рахунок підвищення питомої ваги площі посівів ріпаку з 1,8 % до 5,8 % і цукрового буряку із 0,8 % до 1,7 %. Однією із провідних галузей рослинництва є вирощення картоплі. За споживанням картоплі на одну людину (181 кг у рік) Білорусь займає основні позиції у світі. Посівні площі під картоплею у 2010 р. займали 371 тис. га, скоротившись порівняно із 2000 р. у 1,8 рази. Баланс ресурсів і використання картоплі й картоплепродуктів у республіці позитивний: експорт у 2010 р. на 7 % перевищував імпорт. У 2010 р. на овочеві культури в Білорусі доводилося 1,5 % усієї посівної площі. Впродовж 2001–2010 рр. посівні площі під овочами скоротилися в 1,1 рази, а валові збори за рахунок упровадження сучасних високоврожайних технологій зросли із 1379 тис. т до 2334 тис. т. Середня врожайність за цей час підвищилася із 134 ц/га до 247 ц/га. Баланс ресурсів і використання овочево-баштанних культур негативний: імпорт у 2,8 разів перевищує експорт. Однією із перспективних галузей рослинництва є вирошування плодів і ягід, зокрема, яблук, груш, вишень, слив, черешень, суниці, малини, смородини, журавлини. За рівнем споживання плодів і ягід на людину (73 кг у рік при нормі 80 кг) Білорусь відстає не лише від низки країн СНД, але й світу в цілому. Внутрішні потреби в плодах і ягодах задовольняються за рахунок зростання імпорту (порівняно із 2000 р. – понад у 2,8 рази) [5, с. 309–314].

Заняття рослинництвом, безумовно, пов'язане із багатьма ризиками й проблемами, як-от: впливом погодно-кліматичних умов, оптимальним застосуванням мінеральних добрив (фосфору, азоту), захистом рослин від шкідників, удосконаленням організації виробництва, його модернізацією, необхідністю розвитку сучасної вітчизняної аграрної науки, впровадженню її досягнень і розробок у практичну площину тощо. Від раціонального виконання вказаних аспектів залежить випуск якісного й конкурентоспроможного продукту, здоров'я нації та продовольча безпека країни.

Визначальне місце в аграрній економіці Білорусі належить тваринництву, що є основою забезпечення продовольчої безпеки країни. У цій галузі виробляється понад 60 % вартості валової продукції сільського господарства, від ефективної роботи якої здебільшого залежить економічний добробут більшості сільськогосподарських організацій республіки [12, с. 92]. У 2000-х рр. в тваринництві відбувалося нарощення обсягів виробництва, експорту м'ясо-молочної продукції, при цьому вдалося призупинити різке скорочення поголів'я худоби, свиней і птиці, знизити обсяги імпорту. Таблиця 3 демонструє показники кількості худоби й птиці в Республіці Білорусь на 2010 р. Спостерігаємо позитивну динаміку збільшення кількості поголів'я сільськогосподарських тварин у 2010 р. порівняно із 2005 р., зокрема, великої рогатої худоби із 3963 тис. до 4151 тис., свиней із 3407 тис. до 3782 тис., кіз із 66 тис. до 75 тис. та птиці із 25,1 млн до 34,1 млн. Та все ж, порівняно із 1991 р. кількість худоби й птиці в державі скоротилася.

Таблиця 3

Поголів'я худоби й птиці в Республіці Білорусь (на початок року) (тис. голів)

Показник	Роки				
	1991	1996	2000	2005	2010
Велика рогата худоба (в тому числі корови)	6975 2362	5054 2137	4326 1885	3963 1613	4151 1445
Свині	5051	3895	3566	3407	3782
Вівці	404	204	92	59	52
Кози	41	58	58	66	75

Кони	217	229	221	181	125
Птиця (млн голів)	50,6	30,9	27,4	25,1	34,1

[5, с. 315].

Пріоритетною галуззю тваринництва Білорусі є скотарство (у м'ясному балансі яловичина й телятина становлять 40 %). Наявність значних площ для випасу худоби, можливість заготівлі кормів зумовлюють розвиток скотарства в республіці. Переважна частина продукції скотарства виробляється у спеціалізованих сучасних тваринницьких комплексах, обладнаних високовиробничим обладнанням, автоматизованою системою управління технологічними процесами, що дає змогу застосувати принцип індивідуального обліку продуктивності тварин й сприяє створенню високодохідних робочих місць на селі [5, с. 315–316].

Рентабельністю для республіки відзначається молочна галузь. Зокрема, якщо реалізація молока забезпечує сільськогосподарським організаціям системи Міністерства сільського господарства і продовольства Республіки Білорусь отримання прибутку (рентабельність у 2010 р. склала 12,1 %), то реалізація м'ясної продукції великої рогатої худоби призводить до збитку (32,3 %). Завдяки створенню сучасних виробництв, реконструкції й технічному переоснащенню молочнотоварних ферм вдалося збільшити обсяги молока із 4174,7 тис. т у 2005 р. до 5826 тис. т у 2011 р. (на 39 %), з якого 1788 тис. т сорту "екстра" відповідає вимогам стандартів Європейського Союзу, тобто, 35,9 % від загального обсягу [13].

Традиційною і другою за значенням галуззю скотарства є свинарство. Основна частина поголів'я (86 %) зосереджена у сільськогосподарських підприємствах. У 2010 р. в республіці працювало 105 великих промислових комплексів (поголів'я на кожному – 12 тис. голів), які було модернізовано, впроваджено сучасне обладнання. Впродовж 2005–2006 рр. виробництво свинини на них збільшено із 243,1 тис. т до 370,5 тис. т. На дрібних свинарських фермах виробляється 14 % м'ясної продукції, переважно для внутрішнього споживання. Однак рентабельність реалізованої сільськогосподарськими організаціями свинини залишається невисокою (2010 р. – 1,8 %) [5, с. 316; 13].

Продуктивністю у Республіці Білорусь відзначається птахівництво. На 2010 р. нараховувалося 56 птахівничих підприємств державної й приватної форм власності. Приблизно 50 % поголів'я птиці й близько 80 % м'яса птиці зосереджено на сільськогосподарських підприємствах об'єднання "Белптахопром". Рентабельність реалізації м'яса у 2010 р. склала 14,0 %, яєць – 11,1 % [5, с. 316]. "Белптахопром" є основним виробником продукції птахівництва в Білорусі. До складу об'єднання входить 38 підприємств, які виробляють понад 110 найменувань птахівничої продукції, що дозволяє повністю забезпечувати потреби населення республіки та частину експортувати за кордон.

З метою забезпечення конкурентоспроможності продукції й задоволення попиту всіх верств населення, у республіці проводиться політика із технічного переоснащення галузі, підвищення якості й розширення асортименту товарів птахівництва. Впродовж 2005–2009 рр. здійснено модернізацію близько 70 % птахофабрик у яєчному виробництві й близько 80 % у м'ясному. Зокрема, освоєно виробництво копчених і маринованих яєць, збільшується випуск "функціональних яєць" – збагачених йодом, вітамінами (15 % від усього обсягу виробництва). Особливу увагу звертають на безпеку і якість продукції. Виробництво регулюється низкою законодавчих актів, які дозволяють контролювати безпеку товарів від кормовиробництва до реалізації. Готова продукція узгоджується із відповідними гігієнічними показниками, встановленими санітарними правилами та нормами. З січня 2006 р. згідно з рішенням Головного управління ветеринарії Міністерства сільського господарства і продовольства Республіки Білорусь уся продукція із м'яса птиці надходить у реалізацію лише в упакованому вигляді [14]. Крім того, варто зазначити, що в республіці діє система контролю якості й безпеки сільськогосподарської продукції і продуктів харчування, що забезпечує технічне нормування й стандартизацію харчової сировини, продуктів і виробів з неї; державну гігієнічну регламентацію і реєстрацію вказаних груп товарів; ліцензування діяльності із виробництва продовольчої сировини й харчових продуктів, а також їх обігу; підтвердження відповідності продовольчої сировини, харчових продуктів, матеріалів, виробів і систем якості вимогам технічних нормативних правових актів у галузі технічного нормування й стандартизації; державний контроль і нагляд за якістю й безпекою продовольчої сировини й харчових продуктів, матеріалів і виробів [9, с. 11]. Отже, держава докладает чималих зусиль, щоб сільськогосподарська продукція була якісною, безпечною, конкурентоспроможною, реалізувалася на внутрішньому ринку й спрямовувалася на експорт.

У контексті реалізації урядових документів, зокрема, "Програми соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь на 2006–2010 рр." та "Державної програми відродження і розвитку села на 2005–2010 рр." реконструйовано і оснащено сучасним технологічним устаткуванням 1448

молочнотоварних ферм, 107 комплексів із відгодівлі свиней і 51 птахофабрику. Валовий обсяг виробництва зерна в 2006–2010 рр. у порівнянні з попереднім п'ятиліттям зріс у 1,25 рази, м'яса – у 1,35, молока – у 1,24 рази [22]. Завдяки державній підтримці сільського господарства, роботі відповідних міністерств і відомств, сільськогосподарських організацій республіки у роки третьої п'ятирічки загалом вдалося виконати низку важливих заходів із нарощення обсягів сільськогосподарського виробництва, модернізації й створення нових підприємств у аграрній галузі. Агропромисловий комплекс забезпечував внутрішні потреби республіки в продуктах харчування на понад 80 %, що дозволило зміцнити національну продовольчу безпеку, яка є невід'ємною частиною національної безпеки держави.

Враховуючи значущість цих питань, О. Лукашенко, виступаючи на республіканському фестивалі-ярмарку "Дажынкі-2009", поставив перед працівниками села завдання вийти за найближчі п'ять років на європейський рівень сільськогосподарського виробництва, інтенсивно модернізувавши весь агропромисловий комплекс. При цьому основою подальшого розвитку повинно стати підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва із досягненням рівня його рентабельності у 20–30 % [1, с. 4].

Важливо зазначити, що в Білорусі впродовж багатьох років проводиться робота, скерована на фінансове оздоровлення збиткових сільськогосподарських організацій. З цією метою у відповідній області (районі) вибирають по два чи три господарства, котрі фактично вже не здійснюють жодного впливу на економіку регіону через свою хронічну неплатоспроможність. Це дає змогу забезпечити індивідуальний підхід до кожної організації, врахувати специфіку галузі, відпрацювати моделі подальшої реструктуризації господарств. Одним із актуальних питань реструктуризації також є практика об'єднання промислових державних комерційних організацій із збитковими й неплатоспроможними господарствами. При цьому враховується індивідуальний обґрунтований підхід, щоб у результаті такого об'єднання остаточно не втратити й не довести до банкрутства і промислову організацію-донора, і сільськогосподарську організацію [23, арк. 19–21]. У результаті такої практики державі вдалося скоротити кількість збиткових сільськогосподарських організацій, створити умови для забезпечення нового напрямку виробництва й випуску продукції.

Позитивним аспектом динамічного розвитку сільського господарства Білорусі впродовж 2006–2010 рр. стало переведення його на інноваційну основу. Адже без опори на науку, використання сучасних технологій неможливо домогтися випуску конкурентоспроможної продукції. У країні проводилося чимало наукових конференцій із вироблення дієвих механізмів вдосконалення національного АПК, працювало багато науково-дослідницьких центрів, а результати новітніх розробок послідовно втілювалися у виробництво. Хоча функціонування інноваційних структур у аграрному секторі було недостатнім й потребувало подальшого розгортання і впровадження, проте завісу було піднято, що створювало хороші передумови для розвитку галузі на перспективу.

Отже, бачимо, що розвиток аграрного сектору економіки Білорусі був скерований на технічне переозброєння і реконструкцію діючих підприємств, реструктуризацію економічно неспроможних організацій, створення нових високотехнологічних комплексів з метою освоєння і випуску конкурентоспроможної продукції. Як ми зазначали, республіка практично повною мірою забезпечує внутрішній ринок продуктів харчування товарами національного виробництва й лише близько 17 % у загальному обсязі споживання продовольства імпортує (переважно рибу і тропічні продукти). Такий баланс продовольчих ресурсів є достатнім для зміцнення продовольчої безпеки країни. Відомо зі світової практики, що країна зберігає свою незалежність, якщо частка імпорту у внутрішньому споживанні не перевищує 20–25 %.

Однак продовольча безпека не може бути досягнена в орієнтації виключно на власне виробництво. Оптимізація її рівня передбачає розвиток зовнішньоторгівельних відносин при достатній конкурентоспроможності продукції [3, с. 73–77].

З огляду на це, республіка докладает значних зусиль у нарощенні експорту. Власне, зовнішня торгівля належить до галузей білоруської економіки, які найбільш інтенсивно розвиваються. У 2010 р. товарообіг у зовнішній торгівлі продовольчими товарами становив 8,4 % білоруського і 0,22 % світового зовнішньоторгівельного обігу; експорт – відповідно 12,6 % і 0,2 %; імпорт – 5,4 % і 0,2 %. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі складало 1,3 млрд дол. США. Виробництво молока на душу населення в республіці у 2,8 разів більше, ніж у країнах Європейського Союзу, і у 8,4 рази – ніж у світі в цілому; м'яса – відповідно у 1,1 і 2,2, зерна – у 1,6 і 2,5 рази більше [5, с. 306]. Безумовно, наведені показники створюють сприятливі умови для подальшого нарощення білоруського експорту.

Таблиця 4 демонструє динаміку зовнішньої торгівлі основними видами продукції сільського господарства впродовж 2005–2010 рр. Бачимо, що з 2005 р. до 2010 р. відбулося зростання експорту з усіх стратегічних видів продукції сільського господарства Білорусі. Зокрема, експорт м'яса зріс із 157,8 тис. т у 2005 р. до 254,5 тис. т у 2010 р., молока і молокопродуктів із 2450,1 тис. т

у 2005 р. до 3444,2 тис. т у 2010 р., яєць із 441,8 млн шт. у 2005 р. до 551,1 млн шт. у 2010 р., риби і рибопродуктів із 21,4 тис. т у 2005 р. до 26,5 тис. т у 2010 р., масла рослинного із 21,4 тис. т у 2005 р. до 53,7 тис. т у 2010 р., картоплі й картоплепродуктів із 97,6 тис. т у 2005 р. до 137,0 тис. т у 2010 р., овочево-баштанних культур із 15,7 тис. т у 2005 р. до 59,1 тис. т у 2010 р., лише експорт плодів і ягід зменшився: із 14,4 тис. т у 2005 р. до 12,8 тис. т у 2010 р. Отже, експорт вказаних видів сільськогосподарської продукції для Республіки Білорусь в другій половині 2000-х рр. характеризувався зростанням. Тоді як частка імпорту у зовнішньоторгівельному обігу держави в досліджуваний час поступово скорочувалася (див. таблицю 4).

Таблиця 4

Динаміка зовнішньої торгівлі основними видами продукції сільського господарства в натуральному значенні (тис. тонн)

Показник	Роки					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Експорт						
М'ясо м'ясопродукти і	157,8	173,8	133,6	155,7	179,0	254,5
Молоко молокопродукти і	2450,1	2732,4	2931,1	3050,5	3930,0	3444,2
Яйця, млн шт.	441,8	515,9	437,9	463,5	522,8	551,1
Риба рибопродукти і	21,4	28,7	34,6	39,1	23,1	26,5
Масло рослинне	21,4	35,3	27,9	21,7	81,4	53,7
Картопля картоплепродукти і	97,6	57,2	105,7	149,4	123,3	137,0
Овочево-баштанні культури	15,7	18,8	30,5	46,4	62,3	59,1
Плоди і ягоди	14,4	37,7	17,9	10,3	17,9	12,8
Імпорт						
М'ясо м'ясопродукти і	73,5	85,1	21,8	68,4	34,0	95,7
Молоко молокопродукти і	45,2	77,7	58,1	60,9	52,5	65,8
Яйця, млн шт.	0,3	1,1	0,6	1,3	10,4	18,3
Риба рибопродукти і	192,9	191,2	179,0	184,4	139,8	135,7
Масло рослинне	140,4	141,9	138,8	114,6	115,1	123,2
Картопля картоплепродукти і	140,1	201,4	93,0	65,5	68,6	132,7
Овочево-баштанні культури	74,2	84,3	78,2	81,5	37,7	84,8
Плоди і ягоди	228,2	265,6	256,0	224,6	224,9	261,8

[11].

Щодо географії білоруського експорту, то у 2010 р. республіка торгувала із понад 150 країнами світу. На основі таблиці 5 видно, що загальна вартість експорту сільськогосподарської продукції становила 3379,4 млн доларів США. Проте лівова його частка орієнтована на російський ринок – 2708,9 млн доларів США (80,2 %), тоді як на країни поза СНД лише 304,1 млн доларів США (9,0 %). Це свідчить про недостатню диверсифікацію білоруського експорту продукції сільського господарства, потребу пошуку нових ринків збуту, активізації зовнішньоторгівельних взаємин із країнами Азії та Латинської Америки.

Таблиця 5

Географія експорту сільськогосподарської сировини і продовольства у Республіці Білорусь (2010 рік)

Найменування	Вартість, млн дол.	Структура, %
Експорт, усього	3379,4	100,0
У тому числі:		
Країни СНД	3075,3	91,0
з них Російська Федерація	2708,9	80,2
Країни поза СНД	304,1	9,0

з них країни ЄС:	215,2	6,4
Німеччина	43,1	1,3
Польща	47,7	1,4

[11].

Таблиця 7 ілюструє основні види експорту сільськогосподарської сировини і продовольства у Російську Федерацію, Німеччину й Польщу у 2010 р. Помітно, що найбільш залежними від російського ринку є наступні товарні групи: молочна продукція, яйця і мед – 1417,9 млн доларів США (52,3 %) та м'ясо і м'ясні харчові субпродукти – 663,7 млн доларів США (24,5 %). Експорт сільськогосподарської продукції в країни ЄС суттєво менший, ніж у Росію, відмінною є також його товарна структура: найбільше екпортується до Німеччини й Польщі казеїну (складного білку) відповідно 42,6 % і 52,8 %, овочів 29,7 % (Німеччина) та необроблених шкур і шкіри 16,6 % (Польща).

Таблиця 6

**Основні види експорту сільськогосподарської сировини і продовольства Республіки
Білорусь у деякі країни (2010 рік)**

Найменування продукції	Вартість, млн дол.	Структура, %
Російська Федерація		
Усього	2708,9	100,0
М'ясо і харчові м'ясні субпродукти	663,7	24,5
Молокопродукти, яйця, мед	1417,9	52,3
Готові продукти із м'яса і риби	203,1	7,5
Цукор і кондитерські вироби із цукру	152,8	5,6
Німеччина		
Усього	43,1	100,0
Овочі	12,8	29,7
Плоди	1,1	2,5
Жири і масла тваринного і рослинного походження	3,2	7,5
Продукти переробки овочів	2,4	5,6
Алкогольні і безалкогольні напої	2,2	5,0
Казеїн	18,4	42,6
Польща		
Усього	47,7	100,0
Плоди	3,8	8,0
Олійне насіння і плоди	3,9	8,3
Жири і масла тваринного і рослинного походження	2,6	5,4
Готові продукти із м'яса, риби	1,9	4,0
Казеїн	25,2	52,8
Необроблені шкури і шкіра	7,9	16,6

[11].

Загалом обсяг експорту продукції продовольства за 2006–2010 рр. збільшився у 2,5 рази і становив у 2010 р. понад 3 млрд доларів США [22]. Слід зауважити, що президент Білорусі, О. Лукашенко, виступаючи на семінарі керівних працівників республіканських і місцевих органів, 15–16 грудня 2011 р., наголосив на завданнях нарощення експорту сільськогосподарської продукції у 2015 р. до 7 млрд доларів США. З цього приводу він підкреслив: "Ми забезпечили продовольчу безпеку країни. І зараз необхідно ставити завдання динамічного нарощення експортного потенціалу всіх секторів агропромислового комплексу, а також інших галузей економіки" [24, с. 10]. Можемо погодитися із словами білоруського президента, адже потенціал аграрного сектору республіки відкриває нові можливості для динамічного розвитку галузі, збільшення експортних операцій. Країні необхідні хороші менеджери, щоб здійснювати пошук нових ринків збуту, і, власне, продавати продукцію національного сільського господарства.

Позитивною динамікою для Білорусі характеризується залучення інвестицій в основний капітал у сільському господарстві впродовж 2005–2010 рр., хоча і є недостатнім порівняно з іншими європейськими державами. На основі таблиці 8 спостерігаємо зростання інвестицій в основний капітал у сільському господарстві із 2004,9 млрд рублів у 2005 р. до 9490,7 млрд рублів у 2010 р.

Відносно загальної частки інвестицій в основний капітал у всіх галузях економіки відповідно – 3 % у 2005 р. і 17,1 % у 2010 р. Створення в Білорусі привабливого інвестиційного клімату сприятиме залученню в аграрний сектор економіки держави прямих іноземних інвестицій, полегшить інтеграцію республіки в систему світових господарських зв'язків, що в сучасних умовах глобалізації набуває важливого значення.

Таблиця 7

Динаміка інвестицій в основний капітал у розвиток сільського господарства (2005–2010 рр.)

Показник	Рік					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Інвестиції в основний капітал у сільському господарстві (у фактично діючих цінах) – усього млрд руб.	2004,9	3514,4	3803,8	5547,5	7873,9	9490,7
У відсотках до загальної частки інвестицій в основний капітал у всіх галузях економіки	3,0	17,2	14,6	14,9	18,2	17,1

[11].

Загалом третя п'ятирічка була складною для Білорусі, адже поступальний рух економіки республіки був певною мірою перерваний впливом світової фінансово-економічної кризи. Відомо, що в світових державах кризові явища розпочалися у кінці 2007 – на початку 2008 рр., однак Білорусь криза вразила у 2009 р., коли вже з початку року почали скорочуватися продажі білоруської продукції. Аналізуючи сільськогосподарське виробництво в цьому часі, варто зазначити, що у 2008 р. вироблено сільськогосподарської продукції на 8,6 % більше, ніж у 2007 р. У 2009 р. в усіх кварталах, за винятком останнього, спостерігалось зростання показників сільськогосподарської продукції відносно аналогічних даних попереднього року, тоді як у четвертому кварталі сільськогосподарське виробництво скоротилося на 4,1 % [16, с. 120]. Російський дослідник Р. Медведєв зазначає, що світова економічна криза практично не торкнулася білоруського села і 2009 р. сільське господарство закінчило успішно [15, с. 207, 219]. Відтак, кризові явища у сільському господарстві були відчутно меншими, ніж у інших галузях білоруської економіки.

У "Державній програмі відродження і розвитку села на 2005–2010 рр." чільне місце відводилося вдосконаленню інфраструктури сільських населених пунктів. З метою стійкого розвитку сільських територій, мотивації проживання у сільській місцевості і ефективного використання державних коштів для облаштування села передбачалося формування якісно нових типів сільських селищ – агромістечок, у яких мали бути створені виробнича і соціальна інфраструктури для забезпечення соціальних стандартів населенню, що там проживає, а також жителям прилеглих територій. Їх кількість рівномірно розподілялася за регіонами країни. Впродовж 2005–2010 рр. заплановано створити 1481 агромістечко, що дало б змогу оптимізувати сільське розселення, скоротити удвічі радіус обслуговування жителів установами і організаціями соціальної інфраструктури, службами безпеки й правопорядку й забезпечити вищий рівень життя сільського населення [22]. Безумовно, перетворення сіл у агромістечка, умови в яких були б наближеними до міських, сприяло позитивним змінам у розбудові соціальної сфери на селі та в білоруській економіці загалом.

Високі цілі пробуджували честолюбні наміри. До кінця 2005 р. створено 164 агромістечка, наприкінці 2008 р. понад 600 сіл облаштовано у агромістечка [15], а до кінця 2010 р. їх кількість налічувалася 1481, як і передбачалося "Програмою відродження і розвитку села на 2005–2010 рр.". У створенні такого типу поселень був важливий не лише кількісний, а й якісний аспект. Адже кожне агромістечко було своєрідним "осередком добробуту", в якому населенню забезпечувалося центральне й локальне водопостачання, центральне газопостачання, вулиці з твердим дорожнім покриттям, мережа доріг, що з'єднувала його із населеними пунктами у зоні обслуговування, пасажирське транспортне сполучення із районним і обласним центром, філії районних підприємств житлово-комунального обслуговування, а також різноманітні форми освіти, культури, торгівлі тощо.

"Хіба ми могли колись думати, що в нас так зміняться райони, Мозирський, та й всі інші" [25], – сказав О. Лукашенко про динаміку створення агромістечок, здійснюючи поїздку в Гомельську область. Нині білоруський досвід будівництва агромістечок вивчається й запозичується багатьма країнами.

Одним із спонукальних мотивів створення комфортних сільських поселень було закласти основу для поліпшення демографічної ситуації й підвищення престижності проживання у сільській місцевості. Проте, як свідчить статистика, кількість сільського населення в Білорусі з кожним роком скорочується. Таблиця 8 дозволяє простежити динаміку чисельності сільського населення й

працівників у сільському господарстві впродовж 2005–2010 рр. Бачимо, що в кінці 2005 р. кількість сільського населення становила 2673,7 тис. осіб, і з роками вона лише зменшувалася, нараховуючи наприкінці 2010 р. 2358,9 тис. осіб. Питома вага населення, яке працювало в сільському господарстві, в загальній кількості залучених у всіх галузях економіки в 2005 р. складала 10,8 %, а у 2010 р. – 9,6 %. Скорочення кількості сільського населення пояснюється, переважно, міграцією білоруських громадян. Тому покращення інфраструктури сільських поселень є важливим чинником стабілізації білоруського села, що створить сприятливі умови для привабливості проживання і роботи в сільській місцевості. Подальша діяльність із облаштування агромістечок повинна надати нового імпульсу функціонуванню аграрного сектору білоруської економіки.

Таблиця 8

**Динаміка чисельності сільського населення й працівників у сільському господарстві
(2005–2010 роки)**

Показник	Роки					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Чисельність сільського населення на кінець року – всього, тис. осіб	2673,7	2615,6	2553,2	2486,5	2422,9	2358,9
Питома вага:						
сільського населення у загальній чисельності	27,6	27,1	26,6	26,1	25,5	24,9
населення старше працездатного віку в чисельності сільського населення, %	31,2	30,8	30,6	30,6	30,6	30,6
Чисельність населення, залученого в сільському господарстві – всього	475,3	467,4	455,2	451,2	456,6	450,4
У тому числі в сільськогосподарському виробництві	449,7	442,2	430,4	427,6	432,6	427,0
Питома вага населення, залученого в сільському господарстві, у загальній чисельності зайнятих у всіх галузях економіки, %	10,8	10,5	10,1	9,8	9,8	9,6

[11].

Таким чином, сільське господарство є важливою ланкою економіки Білорусі, що відповідає за постачання населення продуктами харчування, формує продовольчу безпеку країни. Від ефективної його роботи залежить економічний добробут білоруських громадян та незалежність держави. Впродовж 2006–2010 рр. сільськогосподарське виробництво розвивалося доволі динамічно. Прийняття необхідних урядових програм, їх реалізація, підтримка держави, технічне переозброєння й модернізація сільськогосподарських підприємств на інноваційній основі, покращення інфраструктури сільських поселень заклали міцне підґрунтя для нарощування обсягів продукції сільського господарства, його стійкого розвитку, конкурентоспроможності, експортної орієнтації. Республіка повністю забезпечує внутрішній ринок продуктами харчування національного виробництва, практично не вдаючись до імпорту. Відтак, значущість аграрного сектору для економіки Білорусі спонукає до формування сільського господарства, що базуватиметься на широкій інноваційній основі, зміцнюючи надалі продовольчу безпеку країни, й реагуватиме на виклики, які постають на порядку денному в умовах глобалізації та конкуренції.

Список використаних джерел

1. Иванцов П. Организационно-экономические основы обеспечения продовольственной безопасности Республики Беларусь / П. Иванцов. – Минск: Беларус. навука, 2009. – 220 с.
2. Ильина З. Инновации в АПК и устойчивость его развития / З. Ильина // Новое качество экономического роста: инновации, инвестиции, конкурентоспособность. Сборник материалов Международной научно-практической конференции 25–26 октября 2007 год, г. Минск / Институт экономики НАН Беларуси. – Минск: Право и экономика, 2007. – С. 577–578.
3. Ильина З. Устойчивое развитие аграрной сферы – основа продовольственной безопасности / З. Ильина // Актуальные проблемы устойчивости развития сельского хозяйства: материалы VII Международной науч.-практ. конф., 17–18 сент. 2008 г. / под ред. В. Г. Гусакова. – Минск: Ин-т системных исследований в АПК НАН Беларуси, 2008. – С. 73–77.
4. Шелег Н. Проблемы продовольственной безопасности Беларуси / Н. Шелег //

Предпринимательство в Беларуси: опыт становления и перспективы развития: материалы V Междунар. науч.-практ. конф., г. Минск, 15–16 апр. 2008 г. В 2 ч. Ч. 1 / Ин-т предприним. деят.; редкол. В. Л. Цыбовский [и др.]; под общ. ред. В. В. Швердова. – Минск: БГПУ, 2008. – С. 26–31. 5. Шимов В. Национальная экономика Беларуси: учебник / В. Шимов [и др.]; под ред. В. Н. Шимова. – 4-е изд., перераб. и доп. – Минск: БГЭУ, 2012. – 651 с. 6. Беларусь: Народ. Государство. Время / Нац. акад. наук Беларуси, Ин-т истории; редкол.: А. А. Коваленя и др. – Минск: Беларус. навука, 2009. – 879 с. 7. Гусаков В. Новое качество экономического развития АПК: оценки и перспективы / В. Гусаков. – Аграрная экономика. – 2008. – № 8. – С. 2–6. 8. Гусаков В. Основные концептуальные подходы к перспективной организации сельского хозяйства / В. Гусаков // Актуальные проблемы устойчивости развития сельского хозяйства: материалы VII Международной науч.-практ. конф., 17–18 сент. 2008 г. / под ред. В. Г. Гусакова. – Минск: Ин-т системных исследований в АПК НАН Беларуси, 2008. – С. 3–12. 9. Дернович А. Организация системы контроля качества и безопасности сельскохозяйственной продукции и продуктов питания в Республике Беларусь / А. Дернович. – Аграрная экономика. – 2008. – № 8. – С. 10–14. 10. Бельский В. Управление агропромышленным комплексом Беларуси: проблемы и пути их решения / В. Бельский // Актуальные проблемы устойчивости развития сельского хозяйства: материалы VII Международной науч.-практ. конф., 17–18 сент. 2008 г. / под ред. В. Г. Гусакова. – Минск: Ин-т системных исследований в АПК НАН Беларуси, 2008. – С. 13–17. 11. Сайганов А., Казакевич А. Современное состояние и перспективы развития сельского хозяйства и сельских территорий Республики Беларусь в условиях глобализации / А. Сайганов, А. Казакевич [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.ieregiz.waw.pl/download/MjU2MQ==. 12. Попков Н., Шейко И., Петрушко И. Пути повышения конкурентоспособности отрасли животноводства / Н. Попков, И. Шейко, И. Петрушко // Актуальные проблемы устойчивости развития сельского хозяйства: материалы VII Международной науч.-практ. конф., 17–18 сент. 2008 г. / под ред. В. Г. Гусакова. – Минск: Ин-т системных исследований в АПК НАН Беларуси, 2008. – С. 92–96. 13. Казакевич В. Животноводство Беларуси: итоги 2011 г. и ближайшие перспективы / В. Казакевич [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.kombi-korma.ru/2/3_12/33-34.pdf. 14. Петрашкевич М. Птицеводство республики Беларусь: итоги и перспективы / М. Петрашкевич. – Режим доступа: <http://www.vniipp.ru/images/statya/0310/s19.pdf>. 15. Медведев Р. Александр Лукашенко. Контуры белорусской модели / Р. Медведев. – М., 2010. – 320 с. – Режим доступа: <http://fondknig.com/2011/07/31/>. 16. Герасимова Р. Сравнительный анализ экономического развития и рыночных реформ в странах с переходной экономикой в 1990–2009 годы: Монография / Р. Герасимова. – М.: ИНФРА-М, 2012. – 182 с. 17. Лукашин Ю. Другая Белоруссия: полгода спустя / Ю. Лукашин // Еженедельник 2000. – № 48(584). – 2011. – 2 грудня. – С. В1, В4. 18. О Государственной программе возрождения и развития села на 2005–2010 годы. – Режим доступа: http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0_3p0500150&p2=%7BNRPA%7D. 19. Государственное учреждение “Национальный архив Республики Беларусь” (далі – НАРБ), ф. 1470, оп. 2, спр. 2645, 164 арк. 20. Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 10 марта 2004 г. № 252 “О Концепции национальной продовольственной безопасности Республики Беларусь”. – Режим доступа: <http://www.levonevski.net/pravo/razdelb/text568/page4.html>. 21. Государственная программа возрождения и развития села. – Режим доступа: <http://president.gov.by/press28073.html>. 22. Об утверждении Программы социально-экономического развития Республики Беларусь на 2011–2015 годы. – Режим доступа: http://kyrgyzstan.mfa.gov.by/.../4-ukaz%20prb%20136%20ot%2011.04.2011_programma%20sots-ekonomicheskogo%20razvitiya%20na%202011-2015. 23. НАРБ, ф. 1471, оп. 1, спр. 38, 49 арк. 24. Лукашенко А. В 2013 год Беларусь должна войти с обновленной экономикой / А. Лукашенко // Экономика Беларуси. – № 1. – 2012. – С. 6–12. 25. В Беларуси перестанут строить агрогородки? – Режим доступа: <http://www.nest.by/news/2012-04-16/v-belarusi-perestanut-stroit-agrogorodki>.

Николай Алексиевец, Оксана Валион

РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА БЕЛАРУСИ В 2006-2010 ГГ. В КОНТЕКСТЕ УКРЕПЛЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье проанализирована динамика развития сельского хозяйства Беларуси в 2006–2010 гг., раскрыто значение аграрного сектора экономики для укрепления продовольственной безопасности страны.

Ключевые слова: сельское хозяйство, продовольственная безопасность, возрождения села, агропромышленный комплекс, Беларусь.

Mykola Alexiyevets, Oksana Valion

DEVELOPMENT OF AGRICULTURE OF BELARUS IN 2006–2010 IN THE CONTEXT OF STRENGTHENING NATIONAL FOOD SECURITY

In the article analyzes the dynamics of agriculture of Belarus in 2006–2010, revealed the value of the agricultural sector to enhance food security.

Key words: agriculture, food security, the revival of village agriculture, Belarus.